

อุดมศึกษา

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์*

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน

การอุดมศึกษาในประเทศไทย ก่อกำเนิดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้มีการกำหนดเรื่องของการศึกษาระดับอุดมศึกษาไว้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2441 แม้การจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรก คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2459 แต่ก็ได้มีการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าระดับมหาวิทยาลัยตั้งขึ้นก่อนหน้านั้น ตามโครงการการศึกษาของชาติอยู่บ้างแล้ว เมื่อเป็นดังนี้ จึงถือได้ว่าการอุดมศึกษาในประเทศไทย ถือกำเนิดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์โดยแท้

ถ้าหากเราพัฒนาการของสถาบันอุดมศึกษามาพิจารณาก็จะพบว่ามีความแรงกระตุ้นหลายอย่างที่ก่อให้เกิดสถาบันอุดมศึกษาขึ้นมหาวิทยาลัยขึ้นในประเทศไทย เมื่อย้อนไปพิจารณาตั้งแต่ระยะก่อนจะมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกจนถึงปัจจุบัน อาจจำแนกแรงกระตุ้นสำคัญ ๆ ได้เป็น 5 ประการคือ

1. เป็นอิทธิพลของแนวความคิดจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดจากประเทศตะวันตก
2. ความต้องการกำลังคนของทางราชการ
3. พัฒนาการทางด้านการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย
4. การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
5. การเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคทางการศึกษา

แนวความคิดจากต่างประเทศและความต้องการกำลังคนของทางราชการ

แรงกระตุ้น 2 ประการแรก คืออิทธิพลของแนวความคิดจากต่างประเทศ และความต้องการข้าราชการนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดสถาบันอุดมศึกษาในยุคก่อนการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกขึ้นในประเทศไทย ยุคที่ประเทศไทยเริ่มรับอิทธิพลของแนวความคิดตะวันตกเข้ามาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารกิจการด้านต่าง ๆ ของรัฐเป็นอย่างมาก เกิดขึ้นในรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การรับอิทธิพลของแนวความคิดจากตะวันตกเกี่ยวกับการอุดมศึกษานั้น อาจจะจำแนกได้เป็น 2 ทาง คือ ทางแรกเป็นแนวคิดที่ชาวต่างประเทศนำมาเผยแพร่ในประเทศไทย แนวทางที่สองเป็นแนวคิดที่เ้าจาก

* ปรับปรุงจากบทความชื่อ "พิมพ์ครั้งแรก" ในหนังสือ "อุทิศแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปี พ.ศ. 2525

การเสด็จประพาสต่างประเทศขององค์พระมหากษัตริย์ และการดูงานการศึกษา ณ ต่างประเทศของข้าราชการไทย ผู้ที่นำความคิดมาเผยแพร่ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าและหมอสอนศาสนาที่มาค้าขายและเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทย บุคคลเหล่านี้นอกจากจะทำหน้าที่หลักดังกล่าวแล้ว ยังมีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้และแนวคิดใหม่เกี่ยวกับวิทยาการด้านต่างๆ เช่น ทางด้านการแพทย์ การพิมพ์หนังสือหรือกิจการที่เกี่ยวกับโรงพิมพ์ และการศึกษา เป็นต้น โดยเฉพาะในเรื่องการศึกษาชั้นสูงนั้น หมอสอนศาสนาชาวตะวันตกในยุครัตนโกสินทร์หลายคนได้เสนอข้อคิดเห็นไว้ในลักษณะต่างๆ กัน เท่าที่พอจะประมวลได้และขอนำมาเป็นตัวอย่าง เช่น *หนังสือพิมพ์บางกอก รีคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder)* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของไทย มี *หมอบรัดเลย์ (Bradley)* เป็นเจ้าของและเป็นบรรณาธิการได้เสนอความคิดเรื่องการจัดตั้งมหาวิทยาลัยไว้ในฉบับประจำวันที่ 1 มิถุนายน 2408 คือเมื่อประมาณ 123 ปี มาแล้ว มีใจความว่า

เมื่อไรจะมียูนิเวอร์ซิตีขึ้นในกรุงสยามบ้างเล่า คนชาวเมืองไทยที่เป็นเศรษฐีก็มีอยู่บ้าง ก็ควรที่คนทั้งหลายจะพร้อมใจกันตั้ง ที่สำนักรี้ ครูสั่งสอนศิลปศาสตร์วิชาการความรู้ และให้หัดแปลภาษาต่าง ๆ¹

ในตอนนั้นสถาบันอุดมศึกษาที่เรียกว่ามหาวิทยาลัย อย่างที่เรียกกันอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่มีคำไทยที่จะใช้ หนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าวจึงยังคงใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยยังเรียกว่าเป็นยูนิเวอร์ซิตี ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2420 หมอแมกฟานแลน (McFarland) ผู้ซึ่งทำการเผยแพร่ศาสนาอยู่ที่เพชรบุรี ได้เสนอแผนการเป็นจดหมายเปิดผนึกถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อจะจัดตั้งวิทยาลัยที่กรุงเทพฯ สำหรับให้การศึกษาแก่เด็กหนุ่มสาวของไทย ซึ่งคล้ายๆ กับวิทยาลัยโรเบอร์ต หรือที่เรียกว่า Robert College ณ กรุงคอนสแตนติโนเปิล²

ใน พ.ศ. 2425 หนังสือพิมพ์สยามสมัย ซึ่งมี หมอสมิธ (Smith) เป็นเจ้าของและบรรณาธิการได้เขียนลงประกาศในสยามสมัยเกี่ยวกับเรื่องมหาวิทยาลัยว่า

ะเป็ดยูนิเวอร์ซิตีสยาม ที่บางกอกแหลม โดยรับนักศึกษาเข้าเรียนวิชาต่างๆ เพื่อที่จะเป็นคนมีปัญญาจะได้เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นกำลังแก่ราชการแผ่นดินสืบไป³

อันนี้ก็เป็นที่เรื่องยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่า คำว่า มหาวิทยาลัย ก็ยังคงใช้การทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า University และจุดมุ่งหมายเท่าที่ปรากฏเป็นชาวในยุคนั้นก็เป็นเรื่อง

ของการพัฒนาปัญญาเพื่อผลิตกำลังคนเป็นกำลังแก่ราชการแผ่นดิน คือ สนองความต้องการของราชการ

จะเห็นได้ว่าในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชาวต่างประเทศหลายคนได้เร่งเร้าให้มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูง ที่เรียกกันในภายหลังว่า มหาวิทยาลัย แต่ประเทศไทยในยุคนั้นก็ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการตามแนวคิดและการเร่งเร้าจากบุคคลหลายฝ่าย คงจัดตั้งได้เฉพาะสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดที่ได้จากการเสด็จประพาสต่างประเทศของพระมหากษัตริย์ และการไปดูงานการศึกษา ณ ต่างประเทศของข้าราชการไทย ก็นับได้ว่ามีอิทธิพลต่อพัฒนาการของอุดมศึกษาในประเทศไทยเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่เสด็จประพาสต่างประเทศ นอกเหนือจากการเสด็จประพาสสิงคโปร์ใน พ.ศ. 2414 และประเทศอินเดียใน พ.ศ. 2415 แล้ว ยังได้เสด็จประพาสยุโรปอีก 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2440 และ พ.ศ. 2450 ผลของการเสด็จประพาสยุโรปทั้งสองครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ประเทศชาติไปในทางที่ก้าวหน้าขึ้นหลายประการ โดยเฉพาะในทางการศึกษานั้น ระหว่างที่เสด็จประทับอยู่ในยุโรปได้ทรงสังเกตเห็นว่า นักเรียนไทยที่ส่งไปเรียนที่นั่นกว่าจะสำเร็จการศึกษาก็ต้องใช้เวลานานพอสมควร ทำให้สิ้นเปลืองพระราชทรัพย์เกินความจำเป็น จึงมีพระราชดำรัสให้พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (หม่อมราชวงศ์เปีย มาลากุล) อัครราชทูตไทยประจำอังกฤษ และพระยาสุรียานุวัตติ (เกิด บุนนาค) อัครราชทูตไทยประจำฝรั่งเศส สืบสวนแบบแผนการจัดการศึกษาในประเทศทั้งสอง แล้วเรียบเรียงขึ้นเป็นรายงานเพื่อกราบบังคมทูล

พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ได้ทำรายงานการศึกษาซึ่งพิจารณาจากการศึกษาของประเทศอังกฤษส่งเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายใน พ.ศ. 2441 เป็นข้อเสนอที่ละเอียดครอบคลุมทุกด้านของการศึกษา ในตอนแรกของรายงานได้กล่าวถึงการศึกษาของประเทศอังกฤษว่าแบ่งเป็นการศึกษา 3 ชั้น หรือ 3 ระดับ คือระดับที่หนึ่งเรียกว่า *ประถมศึกษา* รับผิดชอบตั้งแต่ อายุ 9 ปี ออกจากโรงเรียนเมื่ออายุ 13 ปี ระดับที่สอง คือ *มัธยมศึกษา* หรือที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า Public School รับผิดชอบตั้งแต่ อายุ 14 ปี ออกจากโรงเรียนเมื่ออายุ 19 ปี ระดับที่สาม เรียกว่า *ปอิมศึกษา* หรือ University รับผิดชอบตั้งแต่ อายุ 19 ปี และจบเมื่ออายุ 22 ปี ในตอนที่สองของรายงานได้เปรียบเทียบการศึกษาของอังกฤษไว้ว่า ระดับ

ประถมศึกษาชั้นนั้นควรจะเป็นชั้นประมาณประโยค 2 ระดับมัธยมศึกษาเป็นพวกที่ผ่านประโยค 2 และประโยค 3 ไปแล้ว เพื่อจะเข้ามหาวิทยาลัย และในชั้นประถมศึกษาของอังกฤษก็อาจจะเทียบได้กับผู้เรียนอยู่ในระดับประโยค 3 และประโยค 4 ของไทย ซึ่งต่ำกว่าชั้นที่จะเข้ามหาวิทยาลัยของอังกฤษอยู่เล็กน้อย⁴

จากรายงานฉบับดังกล่าว คำว่า *อุดมศึกษา* ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันในสมัยรัชกาลที่ 5 เคยใช้คำว่า *ปอณิมศึกษา* คือเป็นการศึกษาชั้นสุดท้ายชั้นสูงสุด รวมทั้งในระดับมัธยมศึกษาที่เรียกว่าเป็น *มัชฌิมศึกษา* ซึ่งเป็นการศึกษาระดับกลาง คำเหล่านี้ในยุคปัจจุบันเลิกใช้ไปแล้ว ข้อเสนอเปรียบเทียบการจัดการศึกษาตามแนวของประเทศอังกฤษ ที่พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์กราบบังคมทูลเสนอมานี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพอพระทัยเป็นอย่างมาก และทรงมีพระราชหัตถเลขาชมเชยตอนหนึ่งว่า

เราขอชมความอุตสาหะพยายามและความคิดที่ตรองโดยรอบคอบและเฉียบแหลมของพระยาวิสุทธิฯ ซึ่งได้คิดอ่านแนะนำมายังกระทรวงในครั้งนี้เป็นอันมาก และขอยืนยันว่าได้เห็นชอบในความคิดนั้นทุกอย่าง⁵

สำหรับพระยาสุริยานุวัติ ได้มีหนังสือว่าด้วยการจัดการศึกษาของประเทศฝรั่งเศสมายังเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2441 โดยมีความเห็นว่า การที่ส่งนักเรียนไทยไปเรียนที่ฝรั่งเศส นั้นไม่ได้ผล ควรส่งไปเรียนประเทศเยอรมันจะดีกว่า นอกจากข้อเสนอและข้อคิดเห็นของอัครราชทูตทั้งสองแล้ว ในสมัยนั้นก็มีข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศอีกหลายความเห็นด้วยกัน เช่น ความเห็นของนายชูป เปรียญ เกี่ยวกับวิธีการจัดโรงเรียนกรุงเยอรมัน เป็นต้น⁶

ในปี พ.ศ. 2441 กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการได้เรียบเรียงโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ขึ้น โดยได้รวบรวมความเห็นของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์เข้ากับดำริการจัดการศึกษาเดิมของกรมเข้าด้วยกัน โครงการดังกล่าวเป็นแต่เพียงโครงร่างของกรม ยังมิได้มีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการ แต่ก็นับได้ว่าเป็นแรงกระตุ้นอย่างสำคัญที่จะก่อให้เกิดการพิจารณาจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกขึ้นในประเทศไทย โครงการดังกล่าวนั้นได้เสนอแนวคิดในเรื่องของการศึกษาระดับสูงหรืออุดมศึกษาไว้เป็น 3 ตอนด้วยกันคือ ในตอนที่ 1 ว่าด้วยลำดับขั้นของการศึกษาสามัญแบ่งเป็น 4 ลำดับคือ การเล่าเรียนเบื้องต้นที่เรียกว่า *มูลศึกษา* การเล่าเรียนเบื้องต้นที่เรียกว่า *ประถมศึกษา* การ

เล่าเรียนเบื้องต้นกลางหรือ *มัชฌิมศึกษา* และการเล่าเรียนเบื้องต้นสูงสุดคือ *อุดมศึกษา* เป็นเรื่องลำดับขั้นของโรงเรียนก็ถือเอา *วิทยาลัย* หรือ *สกลวิทยาลัย* เป็นสถานที่เรียนชั้นสูงสุด ซึ่งนับได้ว่าเป็นโครงการการศึกษาฉบับแรกที่พูดถึงการศึกษาชั้นสูงในประเทศไทย นอกจากนี้ยังได้อธิบายเรื่องของสกลวิทยาลัยซึ่งถือว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาเทียบเท่ามหาวิทยาลัยไว้ตอนท้ายของโครงการ ข้อ 11 ว่า เมื่อโรงเรียนเบื้องต้นประถมศึกษาและเบื้องต้นมัธยมศึกษา ได้จัดตั้งขึ้นเป็นแผนสำเร็จดีแล้ว ก็เป็นทางที่จะเป็นไปได้ในการตั้งสกลวิทยาลัยขึ้นในกรุงเทพฯ เพื่อการอุดหนุนการศึกษาสูงสุดและสำหรับให้ศิกริในวิชากรต่าง ๆ แต่สกลวิทยาลัยนั้นจะจัดยังไม่ได้จนกว่าจะจัดตั้งโรงเรียนฝึกสอนความรู้วิชาชั้นต่ำและชั้นกลางมั่นคงแล้วจึงจัดได้ ได้มีหมายเหตุไว้ด้วยว่า ในปีสุววรรณภิเษก ถ้าจะเป็นไปได้จะได้รวมมหามงกุฎราชวิทยาลัยเป็นส่วนวิทยาลัยสำหรับวินัยและศาสตร์ มหาธาตุวิทยาลัยเป็นวิทยาลัยสำหรับกฎหมาย โรงเรียนแพทยากรเป็นวิทยาลัยสำหรับแพทย์ มีหอสกลวิทยาขึ้นแห่งหนึ่ง รวมวิทยาลัยต่าง ๆ เหล่านี้เข้าเป็น *รัตนโกสินทร์สกลวิทยาลัย*⁷

จากโครงการฉบับนี้ก็ให้เกิดคำใหม่ขึ้นอีกคำหนึ่งในวงการอุดมศึกษาในยุคนั้น คือคำ *สกลวิทยาลัย* ซึ่งถือว่าเป็นประเภทของสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่เทียบได้กับมหาวิทยาลัยในยุคปัจจุบัน รวมทั้งได้มีแนวความคิดที่จะรวบรวมสถาบันอุดมศึกษาที่มีอยู่แล้วในยุคนั้น ๆ รวมเข้าเป็นรัตนโกสินทร์สกลวิทยาลัยด้วย ก็เป็นทำนองที่จะตั้งสถานศึกษาชั้นอุดมศึกษา ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งกรุงเทพฯ จะเห็นได้ว่าการอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยนั้นได้เริ่มมีการกล่าวถึงอย่างเป็นทางการในโครงการศึกษาของชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2441 โดยมีชื่อเรียกว่า รัตนโกสินทร์สกลวิทยาลัย มุ่งหมายที่จะรับผู้เข้าเรียนที่มีอายุระหว่าง 18-22 ปี แต่กระทรวงธรรมการก็ยังไม่สามารถจัดการศึกษาถึงระดับนี้ได้ ในระยะเวลาดังกล่าว คงจัดได้เฉพาะโรงเรียนอนุบาลเป็นบางแห่งเท่านั้น

อิทธิพลของแนวความคิดจากต่างประเทศ และความต้องการกำลังคนของทางราชการ เป็นแรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาและการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2459 คือเมื่อประมาณ 72 ปีที่แล้วมา สถาบันการศึกษาระดับสูงซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาด้านวิชาชีพระดับต่ำกว่าปริญญาในยุคก่อนการสถาปนามหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทย มีอยู่ 5 สถาบัน คือ

1. **โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์** ของกระทรวงธรรมการ เปิดสอนสมัยแรกเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2435 ชื่อว่า โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ทำหน้าที่ผลิตครูประถม โรงเรียนนี้เปิดสอนระดับครูมัธยมเมื่อ พ.ศ. 2446 พอถึง พ.ศ. 2456 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู เพื่อให้สอดคล้องกับประกาศโครงการการศึกษาที่จัดให้การฝึกหัดครูอยู่ในสายวิสามัญศึกษา ซึ่งในสมัยนั้นหมายถึงสายวิชาชีพ ต่อมาโรงเรียนนี้ได้รวมเข้าเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2459

2. **โรงเรียนราชแพทยาลัย** การศึกษาด้านการแพทย์ในประเทศไทยเริ่มต้นโดยมีการประกาศจัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาชีพเบื้องต้นเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2432 รับผู้ที่อ่านออกเขียนได้เข้าเรียน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2437 เรียกชื่อโรงเรียนว่า โรงเรียนแพทยากร ในปี พ.ศ. 2443 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จไปทรงเปิดตึกและพระราชทานนามว่า ราชแพทยาลัย ซึ่งต่อมาได้ขยายหลักสูตรเป็น 4 ปี นับได้ว่าเป็นการศึกษาระดับปริญญาชั้นต้นด้านการแพทย์ระดับอุดมศึกษา โรงเรียนราชแพทยาลัยนี้ได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2459

3. **โรงเรียนมหาดเล็ก** โรงเรียนนี้ถือกำเนิดมาจากสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้น ใน พ.ศ. 2442 ตามโครงการที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และพระยาศรีสุทธีสุริยศักดิ์ได้ร่างขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ปฐมเหตุของการจัดตั้งสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนนั้น สืบเนื่องมาจากพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่า

ขุนนางที่เป็นขึ้นมาใหม่ๆ ในชั้นนี้ ไม่ใคร่ทรงรู้จักแต่ก่อนมาลูกผู้ดีที่จะทำราชการย่อมถวายตัวเป็นมหาดเล็กตั้งแต่รุ่นหนุ่ม ในเวลาเป็นมหาดเล็กได้เข้าเฝ้าแทนรับราชการอยู่ในราชสำนักทรงรู้จักแทบทุกคน⁸

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ จึงได้ร่วมกับพระยาศรีสุทธีสุริยศักดิ์ คิดแก้ไขและทำโครงการถวาย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพอพระราชหฤทัย และโปรดเกล้าฯ ตั้งสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนขึ้น สำนักฝึกหัดนี้ได้รับการยกฐานะเป็น *โรงเรียนมหาดเล็ก* ใน พ.ศ. 2445 และต่อใน พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียน

มหาดเล็กขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 5 หลังจากนั้นอีก 6 ปี โรงเรียนนี้ก็ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*

4. **โรงเรียนปกครองของกระทรวงมหาดไทย** ได้รับการสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2442 เพื่อฝึกอบรมบุคคลออกไปเป็นข้าราชการฝ่ายปกครอง โรงเรียนการปกครองนี้จัดขึ้นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค คือในระดับมณฑลต่างๆ เช่น ออยุธยา พิษณุโลก ปราจีนบุรี เป็นต้น เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นในพ.ศ. 2445 กระทรวงมหาดไทยจึงโอนนักเรียนของกระทรวงนั้นทั้งหมดไปเป็นนักเรียนของโรงเรียนมหาดเล็ก และครูทุกคนก็โอนไปเป็นครูของโรงเรียนมหาดเล็กนั้นด้วย

5. **โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม** จัดตั้งแต่ พ.ศ. 2440 โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเป็นผู้ดำเนินงาน ในระยะแรกยังมีได้รับฐานะเป็นโรงเรียนหลวง จนกระทั่ง พ.ศ. 2454 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงประกาศให้โรงเรียนกฎหมาย เป็นสถาบันอุดมศึกษาขึ้นกับกระทรวงยุติธรรม ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 จึงโอนไปสมทบกับคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และในปีถัดไปก็โอนไปสมทบเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

สถาบันอุดมศึกษาทั้ง 5 แห่งนี้ ถือได้ว่าเป็นสถานศึกษาชั้นสูงก่อนการก่อตั้งมหาวิทยาลัย ได้รับการจัดตั้งขึ้นจากแรงกระตุ้นสำคัญ 2 ประการ คืออิทธิพลของแนวความคิดต่างประเทศ และความต้องการกำลังคนทางด้านราชการ ลักษณะของโรงเรียนจึงเป็นสถาบันวิชาชีพเฉพาะทางตามความจำเป็นของสังคมยุคนั้น สถานศึกษาเหล่านี้มุ่งผลิตคนออกไปรับราชการ แนวความคิดเรื่องการจัดการศึกษาในยุคก่อนจัดตั้งมหาวิทยาลัยนี้แยกการศึกษาออกเป็น 2 สาย คือ *สายสามัญ* กับ *สายวิสามัญ* สายสามัญเป็นการเรียนวิชาการ และความรู้อันเป็นวิทยาการทั่วไปเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามทางสติปัญญา และมีความประพฤติดี คือ เน้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ส่วนสายวิสามัญ เน้นการศึกษาด้านอาชีพต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้เพียงพอที่จะประกอบอาชีพได้ การศึกษาทั้งสองสายจัดเป็น 3 ระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาในสมัยนั้น ซึ่งได้แก่ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนราชแพทยาลัย โรงเรียนมหาดเล็ก โรงเรียนปกครอง และโรงเรียนกฎหมาย ต่างก็เน้นวิสามัญ

ศึกษา คือวิชาชีพเฉพาะทางเป็นสำคัญ นอกเหนือจากเป็นแหล่งผลิตกำลังคนเพื่อประโยชน์ของทางราชการแล้วโรงเรียนเหล่านี้ยังเป็นรากฐานของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยด้วย โดยที่ได้มีการรวมสถาบันอุดมศึกษาเหล่านี้เข้าด้วยกันแล้วสถาปนาขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2459

มหาวิทยาลัยในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองมีเพียงแห่งเดียว คือ *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* ซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นในปี พ.ศ. 2459 โดยการยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยและขยายการอุดมศึกษาให้มีขอบข่ายกว้างขวางขึ้น ดังจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งในประกาศประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความว่า

บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นสมควรจะขยายการศึกษาในโรงเรียนนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น คือไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่จะเล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น ผู้ใดที่มีความประสงค์จะศึกษาวิชาชั้นสูงก็ให้เข้าเรียนในโรงเรียนนี้ได้ทั่วกัน เหตุฉะนั้นควรประดิษฐานขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ให้เหมาะแก่ความต้องการแห่งสมัยเสียทีเดียว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นมหาวิทยาลัย พระราชทานนามว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เพื่อเป็นอนุสาวรีย์สมพระเกียรติแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง^๑

ประกาศฉบับนี้ประกาศ ณ วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2459 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงถือเอาวันนี้เป็นวันแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัย พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยนั้น ต้องการที่จะให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาวิชาชั้นสูง นอกเหนือจากการผลิตข้าราชการหรือการเป็นสถาบันวิชาชีพเฉพาะทาง จุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษาจึงกว้างขวางขึ้น แต่ในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยก็ยังคงดำเนินไปตามแนวทางของการศึกษาสายวิชาชีพระดับสูง โดยยังคงมุ่งผลผลิตข้าราชการให้กับกระทรวงทบวงกรมต่างๆ เป็นงานหลัก จึงถือได้ว่ามหาวิทยาลัยในยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองได้รับการสถาปนาขึ้น และ

ดำเนินกิจการเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในด้านการศึกษาวิชาชีพให้แก่ประชาชน เพื่อรับใช้ราชการและการยังชีพเป็นสำคัญ ภารกิจของมหาวิทยาลัยจึงยังไม่สมบูรณ์ตามหลักการและอุดมคติของมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง

พัฒนาการทางด้านการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในปี พ.ศ. 2475 คณะราษฎรก็ได้เห็นความสำคัญของการศึกษา โดยประกาศหลักการแน่วแน่ที่จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎรในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาในมหาวิทยาลัยก็ได้มีการวางแนวทางปรับปรุงและขยายการศึกษา ด้านปริมาณและคุณภาพของสาขาวิชาที่เปิดสอนและความเป็นอิสระในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย การนำระบอบประชาธิปไตยเข้ามาใช้ในประเทศไทยก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาประชาชนให้เข้าใจระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง พัฒนาการทางด้านการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงได้กลายเป็นแรงกระตุ้นสำคัญประการที่สามที่มีผลโดยตรงต่อการจัดตั้ง*มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง* ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งที่สองของประเทศไทยและเป็นแห่งแรกที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงถือได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่ถือกำเนิดในยุคประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองนั้นจัดตั้งขึ้นตามเจตจำนงของคณะรัฐบาล หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านการเมืองและการปกครองให้กว้างขวางออกไป เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย นโยบายสำคัญในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองก็คือ การเสริมสร้างความพร้อมและวุฒิภาวะทางการเมืองในหมู่ประชาชน ดังจะเห็นได้จากคำกราบบังคมทูลของผู้ประศาสน์การในพิธีเปิดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2477 ความว่า

ยังในสมัยที่ประเทศของเราดำเนินการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญเช่นนี้แล้ว เป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์สำหรับประสาทความรู้ในวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแก่พลเมืองให้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ เปิดโอกาสให้แก่พลเมืองที่จะใช้เสรีภาพในการ

ศึกษากว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ของ ประเทศชาติสืบไป¹⁰

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองที่จัดตั้งขึ้น โดยพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2476 เกิดจากการยกฐานะโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรมขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย รวมทั้งการโอนคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาขึ้นต่อมหาวิทยาลัยนี้ด้วย ในระยะแรกตั้งเปิดสอนวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และการทูต ในระยะหลังจึงได้เพิ่มสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์อื่นๆ เช่น พาณิชยศาสตร์และการบัญชี สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และวารสารศาสตร์ เป็นต้น แต่ก็ยังคงสภาพเป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางด้านสังคมศาสตร์เป็นหลักอยู่แม้ในปัจจุบัน

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นหัวใจสำคัญของการอุดมศึกษาในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาชั้นอุดมศึกษาที่กว้างขวางขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะทางด้านพัฒนาการทางด้านกฎหมายและการเมืองเป็นสำคัญ จัดเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง มหาวิทยาลัยนี้จึงมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจและเป็นต้นเค้าของความคิดในการวางรูปแบบการจัดมหาวิทยาลัยในสมัยต่อมา มาด้วยอีกแห่งหนึ่ง ควบคู่กันไปกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลักษณะเฉพาะของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในระยะแรกตั้งมีดังนี้

1 เป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา เปิดรับนักศึกษา โดยไม่มีการสอบคัดเลือก ไม่บังคับให้ทุกคนต้องมาเรียนตามปกติ ถือเอาผลการสอบไล่เป็นสำคัญ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ แม้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบันจะเลิกระบบตลาดวิชาไปแล้ว แต่ก็ยังเป็นต้นแบบที่นำมาจัดที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง อย่างที่จัดอยู่ในปัจจุบัน

2 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นสาขาวิชาเฉพาะทาง คือเน้นเฉพาะทางด้านกฎหมายและการเมือง ซึ่งแม้ในปัจจุบันจะขยายวงวิชาการกว้างขวางขึ้นแต่ยังจำกัดอยู่ในสาขาสังคมศาสตร์ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเฉพาะทางขึ้นโดยตั้งชื่อตามศาสตร์ที่เปิดสอนตามแนวมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ได้กระทำกันต่อมาอีกหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และศิลปากร เป็นต้น การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเฉพาะทางแบบนี้อาจจะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้เมื่อมหาวิทยาลัยได้ขยายตัวเพิ่มสาขาวิชามากขึ้น จนในที่สุดชื่อมหาวิทยาลัยไม่ครอบคลุมศาสตร์สาขา

ต่าง ๆ ที่เปิดสอนทั้งหมด ในบางแห่งก็ได้มีการเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เปลี่ยนชื่อมาเป็นมหาวิทยาลัยมหิดล ส่วนที่กำลังมีปัญหาเรื่องชื่อว่าการเปลี่ยนหรือไม่ยังมีอีกหลายแห่ง อาทิ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยทั้งในยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง และหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึง พ.ศ. 2500 มีลักษณะเป็นสถาบันวิชาชีพชั้นสูงเฉพาะสาขา เกิดขึ้นจากแรงกระตุ้น 3 ประการ คือ อิทธิพลของแนวความคิดจากต่างประเทศ ความต้องการกำลังคนของทางราชการและพัฒนาการทางด้านการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย หลังจากการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองแล้วใน พ.ศ. 2486 ก็ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยพร้อมกันอีก 3 แห่ง จัดเป็นมหาวิทยาลัยตามความต้องการของหน่วยงานระดับกระทรวง เพื่อสนองความต้องการกำลังคนของกระทรวงเจ้าสังกัด ประกอบด้วย

1. **มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์** ตั้งขึ้นตามความต้องการของกระทรวงสาธารณสุข โดยแยกกิจการด้านแพทยศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาตั้งเป็นมหาวิทยาลัยใหม่ มีฐานะเป็นกรมในกระทรวงสาธารณสุข มีหน้าที่จัดการศึกษา ตรวจจับ และส่งเสริมแพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ เภสัชกรรมศาสตร์ สัตวแพทยศาสตร์ กับวิชาพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย¹¹

2. **มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** ตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุนวิชาการด้านเกษตรกรรมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยให้รวมกิจการของวิทยาลัยเกษตรกรรมที่บางเขน เข้ากับโรงเรียนวนศาสตร์ของกรมป่าไม้ ที่จังหวัดแพร่ ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีหน้าที่จัดการศึกษา ตรวจจับและส่งเสริมวิชาการเกษตรศาสตร์ และวิชาอื่นๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวิชาเกษตรศาสตร์¹²

3. **มหาวิทยาลัยศิลปากร** จัดตั้งขึ้นโดยยกฐานะโรงเรียนศิลปากรขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย เพื่อส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ดังมีกล่าวไว้ในประวัติของมหาวิทยาลัยศิลปากรตอนหนึ่งว่า “ได้จัดงานศิลปกรรมของนักเรียนโรงเรียนศิลปากรขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2481 ในสมัยนั้น ฯพณฯ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มาชมงานแสดงศิลปทัศนกรรมของนักเรียนโรงเรียนศิลปากร และมาชมการแสดงครั้งนั้น ฯพณฯ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้สังเกตเห็นความก้าวหน้าของสถานศึกษาแห่งนี้ประกอบกับได้ตระหนักว่า ศิลปะ

เป็นวัฒนธรรมอันสำคัญยิ่งสาขาหนึ่งของชาติที่จำเป็นต้องบำรุงรักษา ส่งเสริมให้ก้าวหน้า ให้เพียงพอกับความต้องการของประเทศ จึงได้มีบัญชาให้อธิบดีกรมศิลปากรซึ่งขณะนั้นได้แก่ พระยาอนุมานราชชน ดำเนินการร่างพระราชบัญญัติยกฐานะโรงเรียนศิลปากรขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร”¹³ มหาวิทยาลัยแห่งนี้จึงมีหน้าที่ในระยะแรกตั้ง *คือจัดการศึกษาวิชาประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ วิชาโบราณคดี และวิชาช่างศิลป์อย่างอื่น*¹⁴

กล่าวโดยสรุป มหาวิทยาลัยที่ได้รับการสถาปนาขึ้นนับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2459 ซึ่งเป็นปีที่ตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยจนถึงปี พ.ศ. 2486 มีอยู่ 5 แห่งด้วยกัน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นในปี พ.ศ. 2459 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2477 มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์จัดตั้งใน พ.ศ. 2486 ซึ่งเป็นปีเดียวกับการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร สถาบันอุดมศึกษาเหล่านี้มีลักษณะเป็นสถาบันวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงเฉพาะทางที่ได้รับการยกฐานะขึ้นมาจากสถาบันอุดมศึกษาระดับโรงเรียนวิชาชีพ และคงสภาพเป็นสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทาง โดยเฉพาะในระยะแรกตั้งถ้าพิจารณาจากการตั้งชื่อ จะพบว่า มีแห่งเดียวที่ตั้งชื่อเป็นเกียรติแก่บุคคล ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนอีก 4 แห่งตั้งชื่อตามศาสตร์หรือสาขาวิชาเฉพาะทางที่เปิดสอน ต่อมาภายหลังจึงได้เปลี่ยนแปลงชื่อไปบ้างเพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองได้ตัดคำว่า การเมืองออกไป เมื่อ พ.ศ. 2495 ชื่อที่อยู่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่วนมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์เปลี่ยนเป็น มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากรและมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ยังคงใช้ชื่อเดิม

การเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

พัฒนาการของสถาบันอุดมศึกษาในระยะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากจะได้รับแรงกระตุ้นจากพัฒนาการทางด้านการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติก็เป็นแรงกระตุ้นสำคัญอีกประการหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านอุดมศึกษาเป็นอันมาก การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นในช่วงของรัฐบาลปฏิวัติ พ.ศ. 2501 ถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยครั้งสำคัญที่มีผลต่อปัจจุบันและอนาคตของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ ได้แก่

1. การพิจารณารวมมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้อยู่ในสังกัดเดียวกัน เป็นการตั้งครบครวมวิทยาลัยขึ้นใหม่ เพื่อให้การประสานงานดีขึ้น และให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน สืบเนื่องมาจากการที่ในยุคก่อนรัฐบาลปฏิวัติ พ.ศ. 2501 นั้น สถาบันอุดมศึกษาสังกัดอยู่ในกระทรวงทบวงกรมต่างๆ หลายหน่วย เมื่อมาถึงสมัยรัฐบาลปฏิวัติ พ.ศ. 2501 ก็ได้พิจารณาเห็นว่า การศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกับการศึกษาเป็นไปโดยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา จึงได้มีการพิจารณาที่จะรวมสถาบันอุดมศึกษาระดับมหาวิทยาลัยให้อยู่ในสังกัดเดียวกัน ก่อนที่จะถึงสมัยของรัฐบาลปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. 2501 นั้น ความพยายามในการที่จะให้มหาวิทยาลัยต่าง ๆ อยู่ภายใต้หน่วยประสานงานระดับชาติอันเดียวกันก็ได้เกิดขึ้น คือใน พ.ศ. 2499 ได้มีการตั้ง *สภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ*ขึ้น เพื่อที่จะให้มาตรฐานการศึกษาตลอดจนการจัดวางหลักสูตรการจัดตั้งคณะหรือแผนกวิชา การแต่งตั้งศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน และอยู่ในระดับเดียวกับมาตรฐานของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ

ต้นเค้าความคิดในการที่จะมีหน่วยประสานงานกลางระดับชาติประสานกิจการของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้นอันที่จริงก็ได้ปรากฏมาตั้งแต่ตอนที่ เซอร์ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Sir Charles Darwin) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์จากประเทศอังกฤษ ซึ่งองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ส่งมาศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย และได้ทำรายงานเสนอต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติใน พ.ศ. 2497 ท่านผู้นั้นนอกจากจะให้ความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาพัฒนาการทางด้านวิทยาศาสตร์ในประเทศไทยแล้ว ก็ยังได้เน้นความสำคัญของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาวิชาการด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากทางด้านวิทยาศาสตร์ โดยได้เสนอรายงานที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย 2 ประการใหญ่ ๆ คือ¹⁵

ประการแรก เซอร์ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Sir Charles Darwin) ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างภารกิจของมหาวิทยาลัยกับสถาบันการศึกษาระดับที่ต่ำกว่ามหาวิทยาลัยหรือโรงเรียน ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องความแตกต่างระหว่างภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยกับสถาบันระดับโรงเรียนนั้น ท่านผู้นี้ได้ชี้ให้เห็นว่า โดยปกติสถาบันการศึกษาระดับที่ต่ำกว่ามหาวิทยาลัย ก็มักจะเน้นภารกิจทางด้านการสอนเป็นประการสำคัญ แต่มหา-

วิทยาลัยนอกเหนือจากจะเน้นทางด้านการสอนเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งแล้ว หน้าที่ทางด้านที่เกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าชั้นสูงหรือวิจัยค้นคว้า เพื่อบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อจะใช้ประโยชน์สำหรับการสอน และสำหรับการพัฒนาประเทศชาติ เซอร์ ชาร์ลส์ ดาร์วิน ได้เน้นหน้าที่ทั้งสองประการ คือ ทั้งทางด้านการสอนและการวิจัยค้นคว้าว่าเป็นหน้าที่หลัก และโดยเฉพาะหน้าที่ประการที่สองเป็นหน้าที่ที่ทำให้มหาวิทยาลัยแตกต่างจากสถาบันการศึกษาระดับอื่น และเท่าที่ได้ศึกษาสภาพในระยะนั้นก็พบว่า มหาวิทยาลัยที่มีอยู่ 5 แห่ง ในขณะนั้น ยังมิได้ทำหน้าที่ทางด้านการวิจัยค้นคว้าเท่าที่ควร

ประการที่สอง องค์ประกอบของสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ควรจะเป็นส่วนประกอบสำคัญของมหาวิทยาลัย เซอร์ ชาร์ลส์ ดาร์วิน ได้ชี้ให้เห็นในรายงานฉบับนั้นว่า ในสภาพที่เป็นอยู่ในระยะนั้นมหาวิทยาลัยทั้ง 5 แห่งในประเทศไทย เป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงเฉพาะทางที่เน้นสาขาวิชาการหรือวิชาชีพด้านใดด้านหนึ่ง ยังมีได้มีองค์ประกอบของศาสตร์หรือสาขาวิชาการและวิชาชีพต่าง ๆ ที่กว้างขวางในลักษณะที่จะเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบตามมาตรฐานสากล ถ้าหากองค์ประกอบของสาขาวิชาที่มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งในสภาพที่เป็นอยู่ในปี พ.ศ. 2497 เน้นเฉพาะสาขาวิชาเช่นนั้น ฐานะของมหาวิทยาลัยก็เป็นมหาวิทยาลัยเพียงแต่ชื่อ แต่โดยธรรมชาติและตามหลักการทางด้านอุดมศึกษาแล้วก็ยังมีได้เป็นมหาวิทยาลัยตามมาตรฐานสากล ที่ใกล้เคียงก็เห็นจะได้แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งในระยะนั้นได้มีการเปิดสอนสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งทางด้านอักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ มีสภาพใกล้เคียงกับการจะเป็นมหาวิทยาลัยโดยองค์ประกอบของสาขาวิชา จึงได้มีข้อเสนอแนะสำคัญเกิดขึ้นจากรายงานฉบับนี้ ที่จะให้มีการรวมมหาวิทยาลัยทั้ง 5 เข้าด้วยกัน เพราะพิจารณาเห็นว่า มหาวิทยาลัยเฉพาะทางได้แก่ เกษตรศาสตร์ แพทยศาสตร์ ธรรมศาสตร์และการเมือง ศิลปากร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย น่าจะมีฐานะเพียงระดับคณะวิชาหรือวิทยาลัย จึงเสนอให้รวมทั้ง 5 แห่งเข้าด้วยกัน แล้วก็เสนอชื่อว่าเป็น *มหาวิทยาลัยแห่งกรุงเทพฯ* หรือที่เสนอเป็นภาษาอังกฤษว่า University of Bangkok ข้อเสนอนี้ได้รับการอ้างอิงในสมัยต่อ ๆ มาอยู่มาจวบจนกระทั่งเมื่อตอนที่มีการตราพระราชบัญญัติตั้งแต่ พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา หัวหน้าคณะปฏิวัติซึ่งเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลในระยะนั้นได้แก่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อจะพิจารณารวมเอามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ก็ได้มีการอ้างถึงข้อเสนอแนะของ เซอร์ ชาร์ลส์

ดาร์วิน เช่นเดียวกัน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติได้กล่าวไว้ในตอนที่มีความดำริจะให้โอนมหาวิทยาลัยทุกแห่งมาขึ้นสำนักนายกรัฐมนตรีว่า

แต่อย่างไรก็ดีข้อเสนอแนะของ เซอร์ ชาร์ลส์ ดาร์วิน ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็ให้ความคิดแก่ข้าพเจ้าว่า ถึงแม้เราจะไม่ยุบรวมมหาวิทยาลัยเข้าเป็นแห่งเดียวกันก็ควรจะให้มหาวิทยาลัยทั้งหลายเข้ามารวมอยู่ในสังกัดเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการรักษามาตรฐานและความเป็นระเบียบอันดี ข้าพเจ้าจึงตัดสินใจเดินทางไปพบ เซอร์ ชาร์ลส์ ดาร์วิน ครึ่งทางคือเอามหาวิทยาลัยที่แยกสังกัดอยู่ตามกระทรวงต่าง ๆ มาไว้ในสังกัดเดียวกันคือสำนักนายกรัฐมนตรี ดังปรากฏในพระราชบัญญัติที่ออกพร้อมกันเรื่องโอนมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และนอกจากนั้นข้าพเจ้าในฐานะนายกรัฐมนตรีก็จะได้ออกคำสั่งให้คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้มีระบบการปกครองมหาวิทยาลัยเป็นแบบเดียวกัน หรือให้คล้ายคลึงกันมากที่สุดที่จะเป็นไปได้¹⁶

จากแรงกระตุ้นทางด้าน การเร่งรัดพัฒนาประเทศ ก็ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญในประการแรก คือการรวมมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้อยู่ในสังกัดเดียวกันในทำนองที่เป็น การตั้งครบครันมหาวิทยาลัยขึ้นใหม่ เพื่อการประสานงานที่ดีและเพื่อให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน

2. การขยายโอกาสทางการศึกษาชั้นอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาค โดยการ จัดตั้งมหาวิทยาลัยภูมิภาคขึ้น เพื่อส่งเสริมพัฒนาการศึกษา ในส่วนภูมิภาค เป็นศูนย์ทางวิชาการของภาค และเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาภาคด้วย จึงได้เกิดมหาวิทยาลัยใหม่ขึ้นในภาค 3 แห่งด้วยกัน แห่งแรกคือ *มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* ซึ่งนับได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดตั้งขึ้นในยุคของการเร่งรัดพัฒนาประเทศเป็นแห่งแรก โดยมีจุดประสงค์สำคัญในการที่จะส่งเสริมพัฒนาการศึกษาในภูมิภาคและเป็นศูนย์ทางด้านวิชาการของภาคด้วย¹⁷ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2503 ให้จัดตั้งขึ้นและให้เปิดเรียนได้ในปี พ.ศ. 2507 โดยให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้ง เมื่อจัดตั้งแล้วก็ส่งมอบให้ไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี มหาวิทยาลัยแห่งที่สองที่เกิดขึ้นในต่างจังหวัด

คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยเริ่มจากคณะกรรมการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีมติเมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2505 ให้จัดตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางด้านวิศวกรรมศาสตร์และเกษตรศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดขอนแก่น ต่อมาเมื่อเดือนพฤษภาคม ในปีเดียวกัน จึงได้เปลี่ยนชื่อสถาบันนี้เป็นมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมุ่งหมายให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และต่อมาเมื่อเดือนสิงหาคม 2508 คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้เปลี่ยนเป็นใช้ชื่อว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่นตามชื่อเมืองเช่นเดียวกับเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นในส่วนภูมิภาค 2 แห่งดังกล่าวมีลักษณะพิเศษตามประเพณีการตั้งชื่อมหาวิทยาลัย คือ เป็นแห่งแรก ๆ ของเมืองไทยที่เอาชื่อเมืองมาเป็นชื่อมหาวิทยาลัยเพราะแต่เดิมนั้นเมื่อมีอยู่ 5 แห่ง มีอยู่ 1 แห่งที่ชื่อเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคล 4 แห่งชื่อตามลักษณะสาขาวิชาที่เปิดสอน เพราะฉะนั้นตามนี้ก็อาจจะถือได้ว่ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เป็นผู้ดำเนินการที่จะให้ชื่อมหาวิทยาลัยตามชื่อเมือง

แห่งที่สามที่เกิดขึ้นในช่วงของการเร่งรัดพัฒนาประเทศเพื่อสนองนโยบายการขยายโอกาสทางการอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาคก็คือ *มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์* ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาภาคใต้ให้มีความเจริญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา คณะกรรมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยภาคใต้ได้ประชุมปรึกษากันเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2508 และลงความเห็นว่าควรเริ่มจากชั้นวิทยาลัยเทคนิคก่อน แต่ในที่สุดก็ได้จัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2511 มีศูนย์ดำเนินการศึกษาที่เรียกกันในปัจจุบันว่าวิทยาเขต (campus) 2 แห่ง คือ ที่ศูนย์จังหวัดปัตตานีที่ตำบลลุสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และศูนย์จังหวัดสงขลา ที่ตำบลคอหงษ์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา¹⁸

3. การเน้นความสัมพันธ์ระหว่างการอุดมศึกษากับการพัฒนาประเทศ การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในยุครัฐบาลปฏิวัติ สมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 ก่อให้เกิดการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นอย่างเป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จากการที่ได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขึ้นเป็นระยะ ๆ ทำให้เกิดการเน้นความสัมพันธ์ระหว่างการอุดมศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นพิเศษ โดยถือว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งผลิตกำลังคนระดับสูงตามความต้องการของแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคม สถาบันอุดมศึกษาในยุคที่มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจึงมักจะได้รับ การสนับสนุนให้ขยายงานในสาขาวิชาที่มีความจำเป็นรีบด่วนที่มีความต้องการกำลังคนมาก และประเทศอยู่ในภาวะที่ขาดแคลนกำลังคนในสาขานั้น ๆ ในแต่ละระยะของแผนพัฒนาก็มักจะมีการระบุนสาขากำลังคนที่มีความต้องการสาขาที่ได้รับการเห็นสมควรมาตั้งแต่เริ่มมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะที่ 1 ได้แก่ สาขาแพทยศาสตร์ เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สามสาขานี้เป็นสาขาวิชาหลักที่โดยผลประโยชน์ของทางฝ่ายพัฒนาเศรษฐกิจได้ชี้ให้เห็นเสมอว่า มีความต้องการกำลังคนมากและเป็นสาขาที่จำเป็นรีบด่วน สถาบันอุดมศึกษาทั้งที่มีอยู่เดิมและตั้งขึ้นใหม่เมื่อมีการปรับปรุงขยายงานก็มักจะปรับปรุงขยายงานโดยถือเอาความต้องการด้านกำลังคนในสาขาเหล่านี้เป็นหลัก สาขาอื่น ๆ ที่ได้รับการเน้น เนื่องจากว่าเป็นพื้นฐานของสาขาเหล่านี้หรือมีความต้องการกำลังคนเกิดขึ้นเป็นช่วง ๆ ก็มีทางด้านวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และด้านการศึกษา เพื่อการผลิตครูระดับสูง เป็นต้น

จากการที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างการอุดมศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในฐานะที่ถือว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งกำลังคนระดับสูงนี้ ก็ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถาบันอุดมศึกษาเป็นอันมาก จะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาที่มีอยู่แล้วเดิม เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และอื่น ๆ เมื่อมีการปรับปรุงขยายงานก็มักจะปรับปรุงขยายงานสาขาแพทยศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ เป็นหลัก ถึงแม้จะมีการเพิ่มสาขาอื่นตามความต้องการ และความจำเป็นอยู่บ้าง แต่การขยายงานก็เป็นไปในสาขาเหล่านี้มากกว่าสาขาอื่น ๆ และที่เห็นได้ชัดเจนก็คือมหาวิทยาลัยที่จัดตั้งใหม่ในภูมิภาค เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ขอนแก่น และสงขลานครินทร์ สาขาวิชาที่เป็นสาขาวิชาเริ่มแรกของมหาวิทยาลัยเหล่านั้นก็เน้นหนักไปทางด้านเกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และแพทยศาสตร์ ถึงแม้ว่าคณะเริ่มแรกในมหาวิทยาลัยเหล่านั้นจะมีคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ก็มีขึ้นด้วยความจำเป็นในแง่ที่ว่า เป็นวิชาพื้นฐานที่สาขาแพทยศาสตร์ เกษตรศาสตร์ หรือวิศวกรรมศาสตร์จำเป็นต้องอาศัย สาขาวิชาอื่นที่มีในระยะแรก เช่น ศึกษาศาสตร์ ก็มีเป็นส่วนประกอบที่เกิดจากความต้องการกำลังคน เมื่อเทียบกับสาขาที่ได้รับการเน้นทางด้านแพทยศาสตร์ เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ก็จะเห็นได้ชัดเจนว่าสาขาเหล่านั้นได้รับการเห็นสมควรมาในมหาวิทยาลัยภูมิภาคแม้ปัจจุบัน

แต่เนื่องจากว่าความต้องการกำลังคนตามสภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย ตามสภาพการณ์ มหาวิทยาลัยก็ต้องพยายามสนองตอบต่อความต้องการเหล่านั้น จึงได้มีการเพิ่มสาขาหรือขยายงานสาขาอื่น ๆ เพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่จะเน้นในระยะเวลาที่ผ่านมาโดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกที่มีการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ก็อยู่ใน 3 สาขาวิชาที่กล่าวถึงนี้เป็นหลัก

4. การเน้นการศึกษาในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีในลักษณะที่เรียกว่าบัณฑิตศึกษา เนื่องจากความต้องการกำลังคนระดับสูงตามช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ชี้ชัดว่าการศึกษาระดับที่เหนือกว่าปริญญาตรีน่าจะได้รับการส่งเสริมสนับสนุน โดยเฉพาะในสาขาที่ประเทศชาติมีความต้องการกำลังคน เพราะการจะส่งผู้สำเร็จการศึกษาภายในระดับปริญญาตรีไปศึกษาต่อต่างประเทศนั้น เป็นการลงทุนสูง เพราะการศึกษาในต่างประเทศต้องใช้จ่ายสูงมาก รวมทั้งการศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาในต่างประเทศก็อาจจะไม่สัมพันธ์กับความต้องการของประเทศไทย จึงได้มีการพิจารณาขยายการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้นในมหาวิทยาลัยที่มีอยู่แล้ว และได้เปิดสอนระดับสูงกว่าปริญญาตรีหรืออยู่บ้าง โดยสนับสนุนให้มีการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อที่จะผลักดันและประสานงานการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีให้ทำได้เข้มแข็ง และเปิดสาขาต่างๆ ที่อยู่ในมาตรฐานเทียบเคียงกันได้กว้างขวางยิ่งขึ้นด้วย เช่นที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาที่สอนเฉพาะระดับสูงกว่าปริญญาตรีคือ ตั้งแต่ปริญญาโทขึ้นไป ในสาขาที่มีความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องสนองความต้องการกำลังคนในการพัฒนาประเทศ สถาบันนั้นก็คือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นมหาวิทยาลัยที่จัดตั้งขึ้นในยุคของการเร่งรัดพัฒนาประเทศ ความคิดในการจัดตั้งสถาบันนี้เกิดขึ้นเพื่อต้องการจะส่งเสริมการศึกษาระดับสูงให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศโดยตรง โดยในระยะแรกเสนอให้มีการจัดตั้ง Institute of Development Administration โดยมีหลักการว่า ให้รวมการสอนวิชารัฐประศาสนศาสตร์ การอบรมข้าราชการ การสอนวิชาพัฒนาเศรษฐกิจ และการสอนวิชาสถิติ และรวมการสอนวิชาการบริหารวิสาหกิจเข้าด้วยกัน คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2505 ว่า รับหลักการและอนุมัติให้จัดตั้งกรรมการเพื่อจัดตั้งสถาบันการสอนวิชาการบริหารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศรวมถึงการบริหารธุรกิจ

และได้จัดตั้งกรรมการดำเนินการ เพื่อจัดทำรายละเอียดขึ้น พร้อมทั้งได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศพร้อมกันไปด้วย ในที่สุดก็ได้ตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (National Institute of Development Administration) ขึ้นในปี พ.ศ. 2509 ได้โอนเอาคณะรัฐประศาสนศาสตร์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาสังกัดอยู่ในสถาบันใหม่นี้ด้วย¹⁹ จัดเป็นสถาบันบัณฑิตศึกษาที่ทำหน้าที่ทางด้านการสอนการวิจัยค้นคว้าในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี ถือได้ว่าเป็นสถาบันบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะ สถาบันนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาระดับบริหารและการพัฒนา ทำการวิจัยส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง²⁰

5. การขยายโอกาสทางการอุดมศึกษาให้กว้างขวางขึ้น ตามพัฒนาการของการอุดมศึกษาในประเทศไทยนั้นจะเห็นได้ชัดเจนว่า ถึงแม้จะมีความพยายามที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาอยู่เสมอ แต่ก็ยังเป็นโอกาสที่ให้ค่อนข้างจำกัด และมีการคัดเลือกผู้ที่จะเข้าศึกษาเพราะไม่สามารถที่จะรับผู้สำเร็จมัธยมศึกษาได้ทั้งหมด เพราะผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าที่มีปริมาณมาก และในอดีตรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับนั้นเข้าศึกษาได้ในปริมาณที่ไม่ถึงครึ่งของผู้ที่จบแต่ละปี การเรียกร้องที่จะได้รับโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นมีอยู่ทุกยุคทุกสมัย แต่ในระยะที่มีการเร่งรัดพัฒนาประเทศนี้เสียงเรียกร้องก็มีมากขึ้น และได้มีผู้เล็งเห็นความสำคัญในการที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวาง โดยเฉพาะในสาขาที่ไม่จำเป็นต้องลงทุนสูง และผู้รับโอกาสศึกษาหาความรู้จากตำราด้วยตนเอง โดยไม่ต้องลงทุนมาก จึงได้มีความดำริที่จะตั้งมหาวิทยาลัยประเภทที่เป็นมหาวิทยาลัยเปิด คือเปิดรับผู้เข้าศึกษาโดยไม่ต้องสอบคัดเลือก ในทำนองที่เป็นมหาวิทยาลัยตลาดวิชา โดยมีแนวความคิดสืบเนื่องจากการที่สมัยหนึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองก็ได้ทำเช่นนั้นรัฐบาลจึงได้ตั้ง มหาวิทยาลัยรามคำแหง ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2514 โดยได้มีเหตุผลท้ายพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงความว่า

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้คือ เนื่องจากประเทศไทยมีพลเมืองเพิ่มมากขึ้น เป็นเหตุให้นักเรียนนักศึกษาไม่มีที่เล่าเรียน ดังปรากฏปัญหาเป็นประจำมาทุก ๆ ปี เพราะมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีนักศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่ที่เล่าเรียนกับแคบ ไม่อาจรับนักศึกษาเพิ่มจำนวนขึ้นได้ และเพื่อให้มหาวิทยาลัยแห่งนี้เปิดตลาดวิชาให้นักศึกษาได้ทั่วไป

โดยมาฟังคำสอนที่มหาวิทยาลัยก็ได้ หรือ จะรับซื้อคำสอนจากมหาวิทยาลัยไปเรียน ด้วยตนเองแล้วมาสมัครสอบก็ได้ เป็นการ ให้การศึกษาแก่ชนทุกชั้น เพื่อสร้างคุณภาพ ความรู้ความสามารถของประชาชนคนไทย ให้สูงขึ้นทัดเทียมนานอารยประเทศ และ เป็นการสกัดกั้นมิให้นักศึกษาไปหาที่เล่าเรียน ในต่างประเทศอันเป็นการสูญเสียเงินตรา ต่างประเทศปีหนึ่งๆ มิใช่น้อย และเป็นการ แก้ปัญหาข้อกล่าวหาว่า นักศึกษาไม่มีที่เล่าเรียน จะได้หมดสิ้นไป²¹

มหาวิทยาลัยรามคำแหงจึงเป็นมหาวิทยาลัยตลาดวิชา ที่มีหน้าที่ตามทีระบุไว้ในพระราชบัญญัติว่าเป็นสถาน การศึกษาและวิจัยแบบตลาดวิชา มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษ วิชาชั้นสูงและทะนุบำรุงวัฒนธรรม²²

โดยที่ได้ตระหนักถึงปัญหาการสนองความต้องการ ทางด้านการศึกษาและทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ดังที่ได้กล่าว ทบวงมหาวิทยาลัยจึงได้ศึกษาการดำเนินการของประเทศ ต่างๆ ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลัง พัฒนาเกี่ยวกับการจัดการศึกษา **ระบบเปิด** ซึ่งปรากฏว่ามี อยู่หลายแห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเปิดในอังกฤษ วิทยาลัย ทางโทรทัศนแห่งซิดนีย์ สหรัฐอเมริกา โทรวิทยาลัยในสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมัน มหาวิทยาลัยทางวิทยุในออสเตรเลีย โครงการ **"การสอนทางไกล"** ในญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยอิสระ แห่งอิหร่าน และมหาวิทยาลัยปวงชนแห่งปากีสถาน เป็นต้น มหาวิทยาลัยเหล่านี้ได้จัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ ซึ่งผู้เรียน จะต้องศึกษาด้วยตนเอง โดยใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ เช่น ไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น

การจัดการศึกษา **ระบบเปิด** ในประเทศต่างๆ ดัง ที่กล่าว ประสบความสำเร็จเป็นอันดี และเป็นแบบฉบับที่ หลายประเทศนำไปทดลองใช้ สำหรับประเทศไทยนั้น การ จัดการศึกษาแบบเปิดแบบตลาดวิชาที่ใช้ในมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์แต่เดิม และใช้อยู่ปัจจุบันในมหาวิทยาลัย รามคำแหง เป็นระบบเปิดในลักษณะของการรับนักศึกษา โดยไม่มีการสอบคัดเลือกและไม่จำกัดจำนวน แต่ลักษณะ การสอนแบบใช้ชั้นเรียนเป็นหลักนั้นมีปัญหาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการลงทุนตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น จึงสมควรที่จะ ได้พิจารณานำการจัด การศึกษาระบบเปิดโดยใช้สื่อการสอน ประเภทต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของ ประเทศไทย ผลที่คาดหวังก็คือ จะขยายโอกาสทางการ

ศึกษาได้กว้างขวาง โดยสามารถรักษาคุณภาพมาตรฐานการ ศึกษาไว้ได้และจะเป็นการประหยัด ทั้งนี้เมื่อจัดตั้งมหา วิทยาลัยเปิดนี้ขึ้นแล้วก็น่าจะสนองความต้องการทางการ ศึกษาในระบบเปิดของประชาชนได้ตลอดไป

ในปี พ.ศ. 2518 ทบวงมหาวิทยาลัยได้หารือกับมหา วิทยาลัยรามคำแหงในเรื่องนี้ ได้รับการยืนยันว่า มหาวิทยาลัย รามคำแหงมีแผนนโยบายที่จะจำกัดจำนวนนักศึกษาใน อนาคต และกำลังพิจารณาดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติ เพื่อการนี้อยู่ มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ลงทุนและมีความ ซ้ำนายในลักษณะการสอนตามวิธีการที่เป็นอยู่นี้มาตั้งแต่ ต้น นักศึกษาเคยชินกับการเรียนแบบมีชั้นเรียน หากจะให้ เปลี่ยนลักษณะการสอนเป็นแบบไม่มีชั้นเรียนและใช้สื่อ การสอนประเภทอื่น ก็อาจเกิดความยุ่งยากและสูญเปล่า ในสิ่งที่ลงทุนไปแล้ว และถ้าจะให้มหาวิทยาลัยรามคำแหง ดำเนินการสอนระบบเปิดในแนวใหม่ควบคู่ไปด้วย ก็จะ เกิดกำลังที่มหาวิทยาลัยจะกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะมหาวิทยาลัยมีภาระในงานประจำมากอยู่แล้วประการ หนึ่ง อีกประการหนึ่งการจัดระบบการสอนแบบนี้ให้ สัมฤทธิ์ผล จำเป็นต้องระดมความรู้ความสามารถ พลัง ความคิด ตลอดจนต้องมีเวลาค้นคว้าทดลองเป็นพิเศษด้วย โดยเหตุผลดังกล่าวทบวงมหาวิทยาลัยจึงดำริที่จะจัดตั้ง มหาวิทยาลัยเปิดขึ้นเป็นเอกเทศ แต่ทั้งนี้การดำเนินงาน ของมหาวิทยาลัยเปิดกับมหาวิทยาลัยรามคำแหงควร จะ เสริมสนองซึ่งกันและกัน

ทบวงมหาวิทยาลัยได้ยกร่างโครงการเบื้องต้นเกี่ยวกับ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดขึ้น และได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีประสบการณ์ในด้านนี้มาร่วมประชุมพิจารณาโครง การเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2518 ที่ประชุมเห็นพ้องต้อง กันว่า โครงการนี้เป็นโครงการหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์อย่าง มากในการพัฒนาการศึกษาของประเทศ

ทบวงมหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณา ศึกษาและจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิดขึ้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2519 ประกอบด้วยนักการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในสาขาต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ศึกษา สืบหาข้อมูล และจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิด คณะ อนุกรรมการชุดนี้ได้จัดทำโครงการและวางรูปแบบของ มหาวิทยาลัยเปิด และยกร่างพระ ราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ดังกล่าวแล้วเสร็จ และทบวงมหาวิทยาลัยได้ทำเรื่องการจัด ตั้งมหาวิทยาลัยเปิดพร้อมกับร่างพระราชบัญญัติเสนอต่อ คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2520

คณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2520 ได้มีมติเห็นชอบในหลักการและให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ส่วนชื่อของมหาวิทยาลัยให้รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยไปพิจารณา

เนื่องจากได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม ได้มีการพิจารณาทบทวนเรื่องการจัดตั้งมหาวิทยาลัย เปิดนี้อีกครั้งหนึ่ง คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตรวจพิจารณาเรียบร้อยแล้ว ในคราวประชุมเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2521 มีมติเห็นชอบด้วยและให้นำเสนอสมานิติบัญญัติแห่งชาติดำเนินการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิด ซึ่งพระราชทานนามมหาวิทยาลัยแห่งใหม่ว่า *มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช* ตามพระนามเดิมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เมื่อครั้งทรงกรมเป็น *กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา*

วันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2521 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ในระหว่างที่มีความเคลื่อนไหวทางด้านโอกาสทางการศึกษานี้เอง สถาบันอาชีวศึกษาของรัฐก็ได้มีการขยายโอกาสทางการศึกษาด้านอาชีวศึกษาให้สูงขึ้นถึงระดับปริญญาตรี ในสาขาวิชาที่ประเทศชาติมีความต้องการกำลังคนเป็นอันมาก จึงได้มีการจัดตั้ง *สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า* ในปี พ.ศ. 2514 โดยการรวมวิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ วิทยาลัยโพรคมណาคม และวิทยาลัยเทคนิคธนบุรี ซึ่งสังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการเข้าด้วยกัน หลังจากตั้งเป็นสถาบันเทคโนโลยีขึ้นเรียกว่า *สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เพื่อผลิตครูอาชีวศึกษาระดับปริญญา* ให้การศึกษาทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ทั้งระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา และทำการวิจัยและส่งเสริมทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์²³

เมื่อมาถึงระยะที่มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสุดท้ายในช่วงของระยะเร่งรัดพัฒนาประเทศ ก็จะได้เห็นว่าภายหลังการปฏิวัติเมื่อปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นอีก 5 แห่ง อยู่ในภูมิภาค 3 แห่ง คือมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และอยู่ในกรุงเทพฯ 2 แห่ง คือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งทั้งหมดก็มีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนา

ประเทศทั้งสิ้น นอกจากการจัดตั้งมหาวิทยาลัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็ยังได้มีการพิจารณารวมมหาวิทยาลัยเข้ามาอยู่ในส่วนของการบังคับบัญชาเดียวกันทั้งหมด คือสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อสะดวกในการวางนโยบายเพื่อการพัฒนาประเทศ เพื่อให้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม รวมทั้งมุ่งให้มหาวิทยาลัยมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน มีรูปแบบการบริหารคล้ายคลึงกันด้วย ซึ่งในระยะต่อมาได้ย้ายออกมาจากสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมารวมอยู่ในทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ จุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยในยุคเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมก็คือ ความพยายามที่จะปรับปรุงมหาวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์แบบขั้น ให้มีส่วนในการช่วยเร่งรัดพัฒนาประเทศในฐานะเป็นศูนย์ทางวิชาการ เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาตามภาคต่าง ๆ และส่วนกลาง มีการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในส่วนที่ขยายไปสู่ภูมิภาค และในส่วนที่ขยายให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่นมีมหาวิทยาลัยตลาดวิชาเช่นรามคำแหง เป็นต้น นอกจากนั้นในการเร่งรัดพัฒนาประเทศก็ยังได้มีการจัดตั้งสถาบันและขยายงานมหาวิทยาลัยในส่วนที่เกี่ยวกับบัณฑิตศึกษาขึ้นด้วย เพื่อที่จะให้สอนระดับสูงและทำการวิจัย ค้นคว้าในสาขาที่มีความจำเป็นรีบด่วนสำหรับการพัฒนาประเทศ

6. การเปิดโอกาสให้เอกชนได้ร่วมรับภาระในการจัดอุดมศึกษา นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา สถาบันอุดมศึกษาได้รับการพิจารณาว่าเป็นแหล่งผลิตกำลังคนระดับสูง เพื่อสนองความต้องการของประเทศชาติ เกณฑ์ความต้องการกำลังคนจึงเป็นหลักสำคัญในการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ประสงค์จะได้รับการศึกษาในระดับนี้ การอุดมศึกษาได้รับการเน้นว่าเป็นการลงทุนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงต้องให้ความสำคัญแก่สาขาวิชาที่ขาดแคลนกำลังคน เช่นเกษตรศาสตร์ แพทยศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ เป็นสำคัญ มหาวิทยาลัยที่จัดตั้งขึ้นในภูมิภาคคือมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ต่างก็เน้นการผลิตบัณฑิตในสาขาดังกล่าวในระยะแรกเริ่มเช่นกัน

ในขณะที่รัฐได้พยายามให้โอกาสทางการศึกษาโดยถือเกณฑ์ความต้องการกำลังคนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก ประชาชนก็ได้มีการเรียกร้องให้มีการขยายโอกาสทางอุดมศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเป็นแรกกระตุ้นสำคัญที่ก่อให้เกิดมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา และวิทยาลัยเอกชนขึ้น ก่อนปี พ.ศ. 2512 นั้น เรื่องของการอุดมศึกษาเป็น

เรื่องที่รัฐเป็นผู้จัดแต่ผู้เดียว เอกชนมีส่วนร่วมรับภาระในการจัดการศึกษาเฉพาะในระดับที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา ได้แก่ ระดับอนุบาล ประถม และมัธยมศึกษาเท่านั้น อันที่จริงแนวความคิดเรื่องที่จะให้เอกชนได้มีส่วนร่วมรับภาระในการจัดการอุดมศึกษาด้วยนั้นได้มีมานานแล้ว และก็ได้มีการอภิปรายหาหลักการและเหตุผลข้อดีข้อเสียอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ยังขาดความพร้อมทั้งทางด้านรัฐบาลและเอกชน จึงอยู่ในสภาพของข้อคิดเห็นและการพิจารณาไตร่ตรองถึงข้อดีข้อเสีย ความควรไม่ควร เกี่ยวกับเรื่องนี้ตลอดมา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2508 จึงได้มีกลุ่มเอกชนแสดงความต้องการจะขยายโรงเรียนราษฎร์ประเภทอาชีวศึกษา ให้ได้มีโอกาสเปิดสอนสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา โดยได้เสนอขอให้รัฐบาลอนุญาตให้เอกชนจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา จึงได้มีการพิจารณาเรื่องนี้กันอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง

เหตุผลที่มีการเรียกร้องให้มีสถาบันอุดมศึกษาของเอกชนขึ้นนั้นมีหลายประการ กล่าวคือ เมื่อการศึกษาของประเทศเจริญก้าวหน้าขึ้น ประชาชนตื่นตัวที่จะได้รับการศึกษาสูงขึ้น จนกระทั่งมีปริมาณมากเกินกว่าสถาบันอุดมศึกษาของรัฐจะรับได้ เมื่อสถาบันอุดมศึกษาของรัฐไม่อาจจะตอบสนองความต้องการของผู้ที่ต้องการศึกษาในระดับนี้ได้ ผู้ที่มีฐานะดีก็ส่งบุตรหลานที่เข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไม่ได้ ไปศึกษา ณ ต่างประเทศ ทำให้เกิดผลเสียทางด้านเศรษฐกิจ เพราะทำให้เสียเงินออกนอกประเทศปีหนึ่งๆ เป็นจำนวนมาก ส่วนผู้ที่มีฐานะไม่ดีพอที่จะส่งไปศึกษาต่อในต่างประเทศได้ เมื่อเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐไม่ได้ก็จะอยู่ในสภาพที่ว่างงาน หรือทำงานเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่มั่นคง ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งที่จะกวาดวิชาเพื่อที่จะสอบคัดเลือกเข้าในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในปีต่อๆ ไปด้วย

สาเหตุดังกล่าวนี้คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2508 ให้สภาการศึกษาแห่งชาติดำเนินการแก้ไขและวางระเบียบข้อบังคับรวมทั้งปรับปรุงพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เพื่อเปิดโอกาสให้เอกชนร่วมรับภาระในการจัดการศึกษาและในการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาได้ คณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติในสมัยนั้นได้เสนอรายงานขออนุมัติในหลักการต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2510 สรุปสาระสำคัญของหลักการต่างๆ ได้ดังนี้²⁴

1. ให้สภาการศึกษาดำเนินการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่รัฐบาลจะเปิดโอกาสให้เอกชนจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

2. ให้สภาการศึกษาแห่งชาติดำเนินการร่างพระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชนขึ้นใหม่ แทนการปรับปรุงพระราชบัญญัติฉบับที่เกี่ยวข้องตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติไว้ หลักการสำคัญๆ ที่เห็นสมควรบรรจุไว้ในพระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน นอกเหนือไปจากข้อบังคับในการดำเนินงานสถานศึกษาโดยทั่วๆ ไป คือ

2.1. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งวิทยาลัยจะต้องชัดเจน มีลักษณะสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศ และเพื่อช่วยจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยไม่มุ่งหวังประโยชน์จากนักศึกษาทำนองการค้า เงินทุนและรายได้ของวิทยาลัยจะต้องได้รับการจัดสรรตามสัดส่วนที่เหมาะสมในการรักษาและปรับปรุงมาตรฐานการศึกษา ตามเกณฑ์ที่สภาการศึกษาแห่งชาติได้วางไว้ ตลอดจนขยายโครงการที่วิทยาลัยวางไว้ด้วย

2.2. ฐานะของวิทยาลัยเอกชนจะต้องมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยจะตั้งเป็นมูลนิธิหรือบริษัทจำกัดก็ได้

2.3. ลักษณะของวิทยาลัยเอกชนจะต้องมีลักษณะดังนี้คือ

- (1) รับนักศึกษาซึ่งจบชั้น มศ. 5 หรือเทียบเท่า เป็นอย่างต่ำ
- (2) ในระยะเริ่มแรกให้จัดหลักสูตรไม่ต่ำกว่า 2 ปี และไม่สูงกว่า 3 ปีแรกของหลักสูตรในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยของรัฐ

2.4. การบริหารวิทยาลัยเอกชน วิทยาลัยจัดการบริหารโดยมีคณะกรรมการวิทยาลัยทำนองเดียวกันกับ Board of Trustee ของต่างประเทศเป็นหลัก คณะกรรมการวิทยาลัยประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางธุรกิจอย่างน้อย 5 คน ในจำนวนนี้จะต้องมีผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ 1 คน คณะกรรมการจะต้องมีผู้ที่เป็นผู้วางนโยบายและควบคุมให้ผู้บริหารวิทยาลัยบริหารงานตามกฎหมายและนโยบายที่วางไว้

2.5. การรับความช่วยเหลือ การเข้าเป็นเครือสถาบันอื่นๆ หรือองค์การใดๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศของวิทยาลัยเอกชน จะต้องมีการกำหนดมาตรการอย่างเคร่งครัด โดยระบุไว้ในกฎหมาย

ในกรณีที่วิทยาลัยเอกชนจะได้รับความช่วยเหลือจากสถาบัน หรือองค์การใดๆ ก็ตาม ควรได้รับการพิจารณาโดยรอบคอบจากรัฐบาลเสียก่อน

2.6. การควบคุมวิทยาลัยเอกชน กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้อนุมัติการจัดตั้งและควบคุมการดำเนินงานของ

วิทยาลัยเอกชนให้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน ส่วนสภาการศึกษาซึ่งทำหน้าที่เป็น Accrediting Board ก็จะทำหน้าที่พิจารณาหลักสูตรและมาตรฐานทางวิชาการของวิทยาลัยเอกชน

หลักการดังกล่าวข้างต้นเป็นหลักการที่คณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติได้เสนอต่อคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2510 คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบอนุมัติให้ดำเนินการต่อไปตามที่สภาการศึกษาแห่งชาติเสนอ และสำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติก็ได้นำหลักการดังกล่าวมาดำเนินการยกร่างพระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน ซึ่งได้มีการประกาศใช้เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 จึงนับได้ว่าเป็นครั้งแรกในประวัติการศึกษาของประเทศไทยที่ได้มีสถาบันอุดมศึกษาของเอกชนขึ้น²⁵

ในระยะแรกคือ พ.ศ. 2512-2514 วิทยาลัยเอกชนได้รับอนุมัติให้เปิดสอนหลักสูตรระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หลักสูตร 2 ปี หรืออนุปริญญาหลักสูตร 3 ปี หลังจาก ม.ศ. 5 หรือเทียบเท่า วิทยาลัยเอกชนในระยะเริ่มแรกจึงมีฐานะเป็นอนุวิทยาลัย หรือ Junior College และส่วนใหญ่ก็เกิดจากการขยายโรงเรียนราษฎร์ประเภทอาชีวศึกษาขึ้นเป็นวิทยาลัย เพื่อสอนระดับสูงขึ้นในสาขาธุรกิจและการช่างเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติให้วิทยาลัยเอกชนดำเนินการสอนได้ถึงระดับปริญญาตรี²⁶

ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2531) มีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการอยู่ 25 แห่งด้วยกัน คือ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยพายัพ มหาวิทยาลัยศรีปทุม มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย สถาบันเทคโนโลยีสังคม(เกริก) วิทยาลัยเกษมบัณฑิต วิทยาลัยคริสเตียน วิทยาลัยบัณฑิต พิษณุโลก วิทยาลัยบัณฑิตสกลนคร วิทยาลัยภาคกลาง วิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิทยาลัยพยาบาลเซนต์หลุยส์ วิทยาลัยมิชชัน วิทยาลัยโยนก วิทยาลัยรังสิต วิทยาลัยสยาม-บัณฑิต วิทยาลัยวงษ์สวัสดิกุล วิทยาลัยศรีโสภณ วิทยาลัยศรีอีสาน วิทยาลัยเกษตรกรรม วิทยาลัยหัวเฉียว วิทยาลัยอัสสัมชัญบริหารธุรกิจ วิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนนี้ในระยะแรก (พ.ศ. 2512-2515) อยู่ในความควบคุมของสภาการศึกษาแห่งชาติ งานสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ได้โอนไปสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ โดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 และ 217 เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2515 และโอนมา

อยู่ในความดูแลของทบวงมหาวิทยาลัยในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2517²⁷ ทั้งนี้เพื่อให้การควบคุมดูแลสถานศึกษาระดับปริญญา อยู่ในหน่วยงานระดับชาติหน่วยเดียวกันทั้งของรัฐและเอกชน

พัฒนาของการอุดมศึกษาของประเทศไทย เมื่อพิจารณาถึง พ.ศ. 2514 ซึ่งเป็นปีที่สิ้นสุดแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 2 จะเห็นได้ชัดเจนว่ามีวิวัฒนาการมาจากแรงกระตุ้นสำคัญ 2 ประการคือ เกณฑ์ความต้องการกำลังคนตามแผนพัฒนาประเทศ และความต้องการของประชาชนในด้านโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา ค่านิยมที่ให้ความสำคัญและปริญญาบัตรซึ่งฝังใจคนไทยมานาน ได้รับการเน้นเป็นพิเศษ เนื่องจากการขยายการศึกษาถึงระดับปริญญาที่เกิดขึ้น ในยุคเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดังกล่าวแล้ว

การเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคทางการศึกษา

สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลติดตามมาจากการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง เพื่อให้ประเทศไทยมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จนเกิดเหตุการณ์วันมหาวิปโยคขึ้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 ก็คือ การเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวงการอุดมศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับปริญญา สำหรับนักศึกษาสายอาชีวศึกษาและฝึกหัดครู จากการเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ทำให้รัฐบาลหลังวันมหาวิปโยคต้องเร่งรัดวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา รวมทั้งต้องพิจารณาดำเนินการให้การขยายโอกาสทางการศึกษาระดับปริญญา แก่นักศึกษาสายอาชีวศึกษาและฝึกหัดครู ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคของนักศึกษากลุ่มต่างๆ ทำให้มีการพิจารณายกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็น **มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** ยกฐานะสถาบันศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาขึ้นเป็นสถาบันประสาทปริญญา อันได้แก่การยกฐานะวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่แม่โจ้ เป็น **สหเวชศาสตร์**²⁹ การขยายการศึกษาถึงระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยครูต่าง ๆ โดยมีการตราพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูขึ้น³⁰ ในระยะเริ่มแรกมีวิทยาลัยครูเปิดสอนระดับปริญญาตรี 17 แห่ง การขยายการศึกษาระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยเทคนิค โดยมีการตราพระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาขึ้น³¹ การขยายงานทางด้านอุดมศึกษาที่เกิดขึ้นในช่วงนี้เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางทั่วถึงและ

เป็นธรรมขึ้น ช่วยให้ผู้เข้าศึกษาในสายอาชีวศึกษาและฝึกหัดครูได้ศึกษาต่อชั้นปริญญามากขึ้น ทำให้ฐานะของการศึกษาในสายต่าง ๆ เหล่านี้ดีขึ้น ข้อที่น่าเป็นห่วงคือคุณภาพของการศึกษาและปริมาณการผลิตบัณฑิตในสาขาเหล่านี้ ถ้าไม่มีการควบคุมและประสานงานให้ดีแล้ว ก็อาจจะทำให้มีบัณฑิตที่ด้อยคุณภาพและเกิดการว่างงานขึ้นเป็นอย่างมากได้

เมื่อพิจารณาถึงประวัติความเป็นมาของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยจะพบว่า ในบรรดาสถาบันการศึกษาชั้นอุดมที่มีสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยนั้น มีอยู่เพียง 5 แห่งที่ได้รับการสถาปนาขึ้นโดยมีอายุกว่า 45 ปีมาแล้ว คือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2459 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2476 มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ หรือมหาวิทยาลัยมหิดล ในปัจจุบัน พ.ศ. 2486 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2486 และมหาวิทยาลัยศิลปากรตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2486 เช่นเดียวกัน อีก 8 แห่ง มีอายุตั้งแต่ 10 ปี ถึง 34 ปี คือวิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งในปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2497 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2507 มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2508 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2509 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2511 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พ.ศ. 2514 มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514 สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร พ.ศ. 2518 และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. 2521 ในระยะ 24 ปีหลังนี้ คือตั้งแต่ พ.ศ. 2507 จนถึงปัจจุบัน เกือบจะพูดได้ว่าประเทศไทยมีสถาบันอุดมศึกษาชั้นประสาทปริญญาเกิดขึ้นใหม่ปีละ 3 แห่ง ที่ถือได้ว่าประมาณปีละ 3 แห่งนั้นก็คือเกิดมหาวิทยาลัยของรัฐขึ้น 8 แห่ง สถาบันอุดมศึกษา 25 แห่ง วิทยาลัยครูที่ประสาทปริญญา 36 แห่ง และวิทยาลัยเทคนิคบางแห่งที่จะมีส่วนร่วมในการประสาทปริญญาด้วย นับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจมาก อย่างไรก็ตามหากประมวลพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของสถาบันประสาทปริญญามาพิจารณาโดยรวม ๆ ก็พอจะสรุปประเด็นที่สำคัญ ๆ ในแง่ของภารกิจและพัฒนาการได้ดังนี้

ด้านปณิธานของมหาวิทยาลัย นับตั้งแต่มหาวิทยาลัยแห่งแรกได้ถือกำเนิดขึ้นในประเทศไทย จุดมุ่งหมายที่เป็นหลักก็คือการสอนวิชาชีพชั้นสูงเพื่อผลิตกำลังคนระดับสูงสนองความต้องการของประเทศ เดิมใช้ค่าเพื่อรับราชการ ต่อมาเมื่อมีแผนพัฒนาประเทศที่มีการประเมินความต้องการกำลังคนซึ่งรวมถึงกำลังคนในส่วนของราชการ และธุรกิจเอกชนด้วย ในแง่นี้การศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยก็คือการศึกษาต่อเนื่องจากมัธยมศึกษา มีลักษณะเป็นสถาบันวิชาชีพชั้นสูง

ในระยะเวลาที่ผ่านมามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ยังคงยึดมั่นในปณิธานข้อนี้ และดูจะมากยิ่งขึ้น นับตั้งแต่มีการวางแผนพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในยุคพัฒนา ซึ่งเริ่มมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแผนแรกในปี พ.ศ. 2504 และมาถึงปัจจุบันก็อยู่ในช่วงของแผนพัฒนาระยะที่ 6 ว่าตามหลักสาคอแล้ว มหาวิทยาลัยในประเทศไทยยังทำหน้าที่ของมหาวิทยาลัยไม่สมบูรณ์ตามอุดมคติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการวิจัยและบริการทางวิชาการแก่สังคม เพราะเท่าที่เป็นมา สถาบันอุดมศึกษาชั้นประสาทปริญญาก็ยังเน้นทางด้านการสอนเพื่อการผลิตบัณฑิตเป็นภารกิจสำคัญ ส่วนทางด้านการวิจัยค้นคว้าเพื่อบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่เป็นเรื่องสำคัญและภารกิจสำคัญที่มหาวิทยาลัยควรจะต้องกระทำนั้น ก็ยังอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างจะด้อยพัฒนา

ด้านโอกาสทางการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย นับได้ว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยมากขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากการเพิ่มปริมาณการรับนักศึกษาของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค ซึ่งเมื่อก่อน พ.ศ. 2507 คือเมื่อก่อน 24 ปีที่แล้วมา มหาวิทยาลัยทั้งหมดตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร การกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาค โดยการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในภูมิภาคก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งซึ่งช่วยให้โอกาสทางการศึกษาในระดับนี้ ได้รับการขยายกว้างขวางขึ้น เกิดมีมหาวิทยาลัย ภูธร มหาวิทยาลัยนครบาล การจัดตั้งวิทยาลัยเอกชนและการเปิดมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาคือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง การขยายโอกาสทางการศึกษาระดับปริญญาในสายอาชีวศึกษาและฝึกหัดครู ถ้าพิจารณาในแง่ปริมาณ จะเห็นได้ว่าแนวโน้มของโอกาสทางการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยเริ่มคลี่คลายจากโอกาสอันจำกัดสำหรับคนกลุ่มน้อย มาเป็นโอกาสสำหรับมวลชนมากขึ้น นับเป็นความก้าวหน้าที่มีนัยสำคัญของกิจการอุดมศึกษาของไทย แต่ความก้าวหน้าทางด้านนี้เองก็ได้ก่อให้เกิดความทว่างโยและความวิตกกังวลในหมู่ผู้สนใจการศึกษาระดับนี้มิใช่น้อย การเพิ่มปริมาณเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนนั้นเป็นของดีแต่ต้องไม่ทิ้งคุณภาพ การเปิดสถาบันประสาทปริญญาที่เกือบจะพูดได้ว่าประมาณปีละ 3 แห่ง ในรอบ 30 ปี ที่ผ่านมาเป็นสิ่งมหัศจรรย์ในวงการการศึกษาของไทย การเร่งรัดพัฒนาเช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องการขาดแคลนอาจารย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะสอนในสถาบันประสาทปริญญา เกิดการวิ่งเต้นหาอาจารย์ที่มีฝีมือดีระหว่างมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาระดับอื่น ๆ

จนกระทั่งในบางกรณี ทำให้มหาวิทยาลัยที่ตั้งมาก่อนอ่อนแอลง และคุณภาพทางการศึกษาด้อยลง เกิดความรู้สึกกันว่า การขยายโอกาสทางการศึกษาโดยการเปิดสถาบันประสาทปริญญาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วคือการชะลอการพัฒนาของสถาบันอุดมศึกษาที่มีอยู่แล้ว ยุคต่อไปนี้จึงควรเป็นยุคของการเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาให้ได้มาตรฐานอย่างแท้จริง ไม่ควรจะมีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาขึ้นปริญญาของรัฐเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อจะได้ทุ่มเททรัพยากรอันจำกัดปรับปรุงและขยายงานสถาบันประสาทปริญญาที่มีอยู่แล้วให้สถานศึกษาชั้นสูงสมชื่อ

ด้านความเคลื่อนไหวภายในระบบมหาวิทยาลัย ในระยะ 20 ปีที่ผ่านมา ได้มีปรากฏการณ์หลายอย่างเกิดขึ้นในวงการมหาวิทยาลัย คณะอาจารย์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เริ่มตระหนักในความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงานของมหาวิทยาลัย พลัฒกผลักดันที่จะมีระบบมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน เพื่อความดีเด่นทางวิชาการ มีความเคลื่อนไหวที่จะออกจากกระบวนราชการไปสู่ระบบใหม่ ทำนองรัฐวิสาหกิจหรือทำนองมหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตก นิสิตนักศึกษาเริ่มแสดงความห่วงใยต่อสถาบันของตนเอง ทั้งในด้านวิชาการ บริหาร และงานกิจการนิสิตนักศึกษา ได้มีการแสดงความไม่พึงพอใจในกิจการด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจการภายในของมหาวิทยาลัย ใครที่จะเห็นบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในส่วนที่จะสนองตอบความต้องการของสังคมได้ดียิ่งขึ้น สื่อมวลชนทั้งหลายโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ได้หันมาสนใจกิจการของมหาวิทยาลัยมากขึ้น การวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรั้วของมหาวิทยาลัยเป็นไปอย่างกว้างขวาง เพิ่มพูนความสนใจในหมู่ประชาชนเป็นทวีคูณ ความเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นดัชนีชี้ชัดถึงความไม่พึงพอใจบางประการในสมณปัจจุบันของสถาบันอุดมศึกษา ปัญหามีอยู่ว่าจะทำอย่างไรจึงจะสามารถรวมพลังความคิดและเปลี่ยนแปลงความเคลื่อนไหวเหล่านี้ออกมาเป็นการกระทำ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของการอุดมศึกษาอย่างแท้จริง

เท่าที่ได้ประมวลพัฒนาการและภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา ตั้งแต่ยุคก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศ

ไทยมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ชัดเจนว่า การขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น เกิดขึ้นมากที่สุดในช่วงระยะ 20 ปีที่ผ่านมา ส่วนพัฒนาการทางด้านภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระดับประสาทปริญญา นั้น มิได้มีพัฒนาการก้าวหน้าไปมากเท่าที่ควร เพราะตั้งแต่ยุคก่อตั้งของสถาบันอุดมศึกษาจนถึงปัจจุบัน การเน้นภารกิจทางด้านการผลิตบัณฑิตโดยถือหน้าที่ทางการสอนเป็นภารกิจสำคัญนั้น ก็ยังเป็นภารกิจที่ได้รับการเน้นเสมอมา และเพราะการเน้นภารกิจทางด้านนั้นเป็นประการสำคัญทำให้เกิดการละเลยภารกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาทางด้านอื่น ได้แก่ การวิจัยค้นคว้าเพื่อบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อเป็นแหล่งผลิตความรู้ขึ้นใช้สอยภายในประเทศ ส่วนภารกิจทางด้านบริการแก่ชุมชน ส่วนใหญ่ก็มักจะถือว่าการที่สถาบันระดับประสาทปริญญาทำหน้าที่ทั้งทางด้านการสอนเพื่อการผลิตบัณฑิต ถ้าทำให้ดีแล้วก็ถือว่าเป็นบริการทางวิชาการแก่สังคมโดยตรง เพราะการทำกรวิจัยค้นคว้าเพื่อบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่ หากได้กระทำดีจริงแล้ว ผลที่ตอบสนองต่อสังคมในลักษณะเช่นนั้นก็ถือว่าเป็นบริการทางวิชาการแก่สังคมด้วย นอกเหนือจากนั้นก็กิจกรรมต่างๆ ที่จะกระทำในลักษณะที่เป็นการศึกษาต่อเนื่องก็ดี การฝึกอบรมระยะสั้น ระยะยาว การเผยแพร่ความรู้ไปสู่ประชาชน และโครงการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ที่จะอยู่ในขอบข่ายของบริการวิชาการ ก็ได้กระทำเป็นกิจจะลักษณะนัก ภารกิจสุดท้ายซึ่งเป็นการกิจที่ได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาทุกแห่ง ก็คือ*การทะนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรม* ภารกิจด้านนี้มหาวิทยาลัยในอดีตจนถึงปัจจุบันมิได้ทำหน้าที่เท่าที่ควร การดำเนินภารกิจทางด้านนี้ส่วนใหญ่จะจัดไปเป็นลักษณะที่เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของนิสิตนักศึกษา ถึงเวลาแล้วที่นำจะได้ทบทวนถึงภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อที่จะให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถที่จะทำภารกิจด้านต่างๆ ที่สังคมมอบหมายได้อย่างเต็มที่ และเพื่อที่สถาบันเหล่านี้จะได้ให้การศึกษามีคุณภาพ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

เชิงอรรถ

- ¹ หนังสือจดหมายเหตุ (Bangkok Recorder) เล่ม 1 1 มิถุนายน จ.ศ. 1227 (พ.ศ. 2408) หน้า 37
- ² Siam Weekly Advertiser. 16 May 1877, P.3.
- ³ จดหมายเหตุสยามไสมย อ้างโดย ขจร สุขพานิช จดหมายเหตุสยามไสมยของหมอสมิช พ.ศ. 2425 ถึง 2429 ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย (2508)
- ⁴ ประพัฒน์ ตรีณรงค์ ชีวิตและงานเจ้าพระยาพระเสด็จ พระนคร อุดมศึกษา 2504 หน้า 212
- ⁵ พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงเสงี่ยม ณ วัดเทพศิรินทราวาส 12 เมษายน 2504 หน้า 262
- ⁶ ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน "พัฒนาการของการมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516 หน้า 19
- ⁷ บุญเจือ องค์กรประดิษฐ์ ความเป็นมาของการบริหารการศึกษา พระนคร กรมวิชาการ 2504 หน้า 15-16
- ⁸ รอม ศยามานนท์ และคณะ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509 พระนคร คุรุสภา 2509 หน้า 2
- ⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 36
- ¹⁰ วิษณุ เปื้องาม นิทรรศการวันธรรมศาสตร์ พระนคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2513
- ¹¹ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พุทธศักราช 2486 มาตรา 4
- ¹² พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พุทธศักราช 2486 มาตรา 4
- ¹³ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ระลึกงานฉลองครบ 24 ปี พระนคร บริษัทพิมพ์จำกัด 2511 หน้า 3
- ¹⁴ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศิลปากร พุทธศักราช 2486 มาตรา 4
- ¹⁵ Sir Charls Darwin Science in Thailand. Bangkok, Chulalongkorn University Duplicating Center, 1953.
- ¹⁶ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าวเปิดประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติ" ประมวลสุนทรพจน์ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502-2507 พระนคร สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2507 หน้า 34
- ¹⁷ ม.ล.ปิ่น มาลากุล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พระนคร กระทรวงศึกษาธิการ 2504 หน้า 2
- ¹⁸ สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ สรุปรายงานประเมินผลการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาปี 2510-2514 พระนคร ประเสริฐศรี, 2514 หน้า 44
- ¹⁹ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รอบปีที่ 2 พระนคร มงคลการพิมพ์ 2511 หน้า 55
- ²⁰ "พระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2509" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 83 ตอนที่ 29 วันที่ 31 มีนาคม 2509
- ²¹ "พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514" ประมวลกฎหมายที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัย ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ 2518 หน้า 125
- ²² เรื่องเดียวกัน หน้า 115
- ²³ "พระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พ.ศ. 2514" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 88 ตอนที่ 43 วันที่ 23 เมษายน 2514
- ²⁴ สภาการศึกษาแห่งชาติ เอกสารประกอบระเบียบวาระการประชุมคณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 6/2510 เรื่อง การเสนอให้คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ดำเนินการเกี่ยวกับวิทยาลัยเอกชน
- ²⁵ "พระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน พ.ศ. 2512" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 86 ตอนที่ 19 วันที่ 6 มีนาคม 2522
- ²⁶ หนังสือของสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ สร 0403/1795 ลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2514 เรื่อง การพิจารณารับรองวิทยฐานะของวิทยาลัยเอกชน
- ²⁷ "พระราชบัญญัติโอนกิจการบริหารบางส่วนของกระทรวงศึกษาธิการไปเป็นของทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 91 ตอนที่ 112 28 มิถุนายน 2517

- 28“พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2517” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 91 ตอนที่ 11 วันที่ 28 มิถุนายน 2517
- 29“พระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร พ.ศ. 2518” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 41 วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2519
- 30“พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 48 วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2518
- 31“พระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา พ.ศ. 2518” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 48 วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2518

บรรณานุกรม

- การศึกษาแห่งชาติ, สภา เอกสารประกอบระเบียบวาระการประชุมคณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 6/2510 เรื่อง การเสนอให้คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ดำเนินการเกี่ยวกับวิทยาลัยเอกชน
- ขจร สุขพานิช จดหมายเหตุสมัยของหม่อมสมิท พ.ศ. 2425 ถึง 2429 ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย (2508); บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รอบปีที่ 2 พระนคร มงคลการพิมพ์ 2511
- บุญเจือ องค์ประดิษฐ์ ความเป็นมาของการบริหารการศึกษา พระนคร กรมวิชาการ 2504
- ประพัฒน์ ตริณรงค์ ชีวิตและงานเจ้าพระยาพระเสด็จ พระนคร อุดมศึกษา 2504
- ปิ่น มาลากุล, มล เรื่องมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พระนคร กระทรวงศึกษาธิการ 2504
- “พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 48 วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2518
- “พระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน พ.ศ. 2512” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 86 ตอนที่ 19 วันที่ 6 มีนาคม 2522
- “พระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา พ.ศ. 2518” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 48 วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2518
- “พระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร พ.ศ. 2518” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 41 วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2518
- “พระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พ.ศ. 2514” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 88 ตอนที่ 43 วันที่ 23 เมษายน 2514
- “พระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2509” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 83 ตอนที่ 29 วันที่ 31 มีนาคม 2509
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พุทธศักราช 2486
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พุทธศักราช 2486
- “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514” ประมวลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ 2518
- “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2517” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 91 ตอนที่ 11 วันที่ 28 มิถุนายน 2517
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศิลปากร พุทธศักราช 2486
- “พระราชบัญญัติโอนกิจการการบริหารบางส่วนของกระทรวงศึกษาธิการไปเป็นของทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 91 ตอนที่ 112 28 มิถุนายน 2517
- พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงเสงี่ยม ณ วัดเทพศิรินทราวาส 12 เมษายน 2504
- ไพฑูริย์ สินลารัตน์ “พัฒนาการของกรมมหาวิทยาลัยในประเทศไทย” วิทยานพนธ์ ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516
- รอง ศยามานนท์และคณะ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509 พระนคร คุรุสภา 2509
- วิษณุ เปื้องาม นิทรรศการวันธรรมศาสตร์ พระนคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2513
- ศิลปากร, มหาวิทยาลัย ที่ระลึกงานฉลองครบ 24 ปี พระนคร บริษัทพิมพ์จำกัด 2511
- สฤษดิ์ ธนะรัชต์, จอมพล “คำกล่าวเปิดประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติ” ประมวลสุนทรพจน์ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502-2507 พระนคร สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2507

สภาการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน สรุปรายงานประเมินผลการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ปี 2510-2514 พระนคร ประเสริฐคดี
2514

หนังสือของสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ สร 0403/1795 ลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2514 เรื่อง การพิจารณารับรองวิทยฐานะ
ของวิทยาลัยเอกชน

หนังสือจดหมายเหตุ (Bangkok Recorder) เล่ม 1 1 มิถุนายน จ.ศ. 1227 (พ.ศ. 2408)

Darwin, Charis. *Science in Thailand*. Bangkok, Chulalongkorn University Duplicating Center, 1993.

Siam Weekly Advertiser. 16 May 1877